

Gårdarna runt Mörtsjön

Uthuset Munter-Gustav byggde av locken från salttunnorna vid Morshyttans station

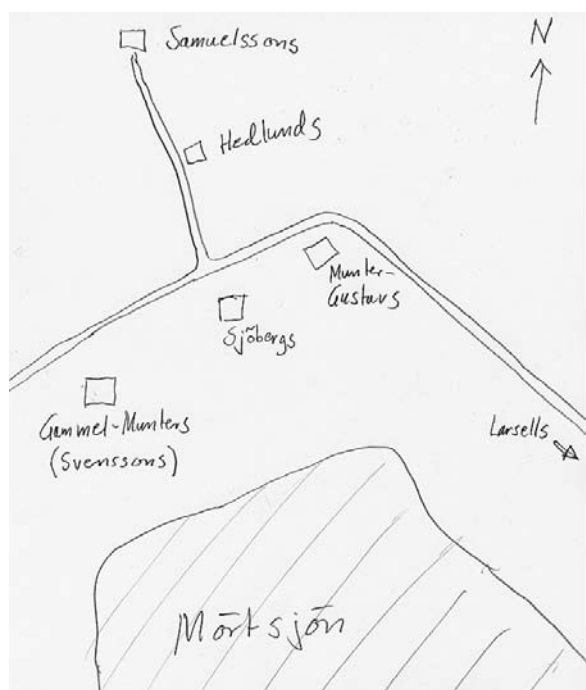
När farsan, Sten Bylén, fyllde 90 år, den 12 juni 2004, lovade jag honom en utflykt till Mörtsjön, dit han inte varit på många år. Jag hade tidigare vandrat dit upp och vidtalat sommargästen Leif Svensson att få låna nyckeln till vägbommen. Den 10 september gjorde vi verklighet av våra planer och längs de smala, krokiga och backiga vägarna körde vi upp till den lilla skogstjärnen.

Där blev vi bjudna på kaffe av Leif och hans fru och farsan berättade om flydda tider. De tyckte att det han berättade var intressant och föreslog att han skulle skriva ned sina berättelser om Mörtsjön. Det skulle vara roligt för dem, att som nyblivna sommargäster, få lite historik om sitt hus och grannhusen. Jag lovade att jag skulle försöka se till att det blev gjort.

Fredag den 4 februari 2005 besökte jag farsan i hans lägenhet i Horndal. Först åt vi en stadig lunch, bestående av stömmingslåda och råskalad potatis. Sedan kokade vi oss en kopp kaffe, riggade i ordning bandspelaren och började prata om Mörtsjön. Det här är vad farsan berättade:

-Mörtsjön har varit befolkat och odlat i många år. Där fanns 2-3 tunnland jord. När man i gamla tider skulle från Morshyttan till Mörtsjön gick man över Renelsbo. (Reinholds-bo).

Man kan tala om sex bosättningar vid Mörtsjön. På nästa sida kommer en enkel kartsbild över området:

Sjöbergs

-Den första jag kände till hette Sjöberg. Han bodde i ett hus som låg mellan Svenssons sommarstuga och Munter-Gustavs hus. Sjöbergs hus revs i samband med att Munter-Gustav byggde sitt hus omkring 1928.

Gammel-Munters

-Munter-gubben (förnamn okänt) kom nedflyttande från Grundsjön i Medelpad omkring 1910 som pensionär. Enligt Mårtens-Ivan hade gubben åkt fast för hembränning och skämdes så för detta att han kände sig tvungen att flytta. Grundsjön ligger 27 km rätt in i skogen från Borgsjö. När han kommit till Morshyttan blev han tillfrågad av gubbarna på stationen hur han trivdes. Han svarade då att han trivdes utmärkt eftersom ju Mörtsjön låg så centralt. Detta väckte munterhet eftersom Morshytteborna ansåg Mörtsjön vara en riktig avkrok.

Munters flyttade in i ett timmerhus som låg där Leif Svensson numera har sin sommarstuga. Den gamla husgrunden finns fortfarande kvar. Huset stod kvar ganska långt fram i tiden och jag minns det väl. Han hade ett par kor. Korna var försäkrade och jag fick gå från Morshyttan, där vi bodde, som bud för att hämta försäkringspremien.

Gammel-Munter hade två söner, Gustav (född omkr 1900) och Widar (något yngre än Gustav). Widar var inte fullt arbetsför på grund av den astma han haft redan från barndomen. Han hade provat att jobba vid SJ men inte orkat med det p.g.a sitt handikapp. Widar livnärde sig genom att gå runt på trakten och fotografera. Sina gamla glasplåtar dumpade han till slut i det lilla dagbrott vid Mörtsjöns södra sida där bröderna försökt hitta värdefulla mineraler.

Widar blev inte gammal, han hade ju dålig hälsa redan från barndomen.

Familjen Bylén i Sjöänge, med vänner, 1930. Farsan längst till höger. Bilden tagen av Munter-Widar.

Som nygift bodde Munter- Gustav granne med oss, borta i Hallbergs kåken, i Sjöänge (vid Morshyttsjön). Detta var omkring 1925. Han jobbade vid järnvägen som banarbetare där han träffat Hallberg som var banvakt. Gustavs fru hette Augusta. När de var nygifta skjutsade jag Gustav och Augustas bror till Mörtsjön vid juletid med häst och släde. Dom var lite på snusen. Jag var då omkring 13 år gammal.

Munter-Gustavs

-Gustav byggde sitt hus omkring 1928 och jag var med och körde grus från Rossberga till gjutningen.

Gustav försökte gräva en brunn på sin tomt men stötte ständigt på sten och berg. Verktygen blev alltså fort trubbiga och han byggde därför en smedja på tomten så att han skulle kunna vässa sina borrar. Eftersom medlen var knappa, men idéerna många, byggde han huset av lock från salttunnor som han fick tag på vid Morshyttans station. Gustav var pigg på att prova på olika saker och gjorde bland annat fioler.

Gustav blev skadad i handen i jobbet då han skulle skafta en yxa. Skaftet var ruttet och han fick in järnkilen i handen. Detta hände när Gustav var bara ca 35 år gammal men handen blev aldrig helt bra.

Trots att Mörtsjön hörde till Folkärna gick Gustavs barn i skola i Rossberga eftersom det var närmare, men ändå ungefär 5 km. Han hade fyra barn. Äldst var Gunnar. Sedan kom Herman. Yngst bland sönerna var Sven, som var född 1930. Han kom sedan att bosätta sig uppåt Siljanstrakten.

Gustavs dotter Linnea kom att som liten bli fosterbarn hos Norrmans i Rossberga. På grund av de dåliga tiderna hade Munters det så knappt ställt, att man inte tyckte att man klarade av att ge flickan det som ett barn behöver.

Gustav bodde länge i sin stuga och sålde fiskekort till Dammsjön långt in på sextiotalet.

Sista gången jag träffade Gustav var när jag skulle hjälpa honom att skjuta en katt. Han var då böjd och krokig och i dålig form. Den rostiga yxkilen hade förgiftat honom så att han aldrig repade sig ordentligt.

Hedlunds

*-Strax innan Samuelssons kåken låg ett hus där det bodde en Hedlund.
(Manne Samuelsson ropade sedan in den kåken på auktion.)*

*Hedlund hade en bror som tog värvning och blev "omdöpt" till Hedblad.
Hedblad flyttade till Rossberga där huset på åsen fortfarande kallas Hedblads.*

*När Gunnar Andersson och jag stod på pass för att skjuta morkullor, en gång, såg vi Mjölmar-Oskar som glatt visslande kom cyklande från Rossberga.
"Nu ska han till Mörtsjön och köpa hemkört av Hedlund", sa Gunnar.*

Samuelssons

-Närmast Dammsjön låg Samuelssons kåk som fortfarande står kvar. Det är den numera äldsta kåken i Mörtsjön.

Mörtsjö-Manne Samuelsson växte upp i det huset. Han var till sjöss i sin ungdom. Sedan kom han till Hofors där han gifte sig med en Hoforsjänta och fick jobb på bruket. Han var en trevlig karl och bar ofta vegamössa. När han steg av tåget i Morshyttan såg han ut som en välbärgad karl och bonddrängarna tyckte att han kommit upp sig. Jag frågade Manne en gång vad han hade för jobb och då berättade han att han var skänksmetare, och det var ju faktiskt bara ett vanligt industrijobb.

Sista gången jag träffade Manne var i Avesta där han skulle in på systemet. Han var rätt gammal då så jag följde med honom så han inte skulle råka ut för några skojare. Sedan såg jag till att han kom på bussen hem till Fors där han bodde på slutet tillsammans med Oskar Nilssons Alma.

Samuelssons hade också en dotter, Tilda, och Munter-Widar fick ett barn med henne.

Sedan har min syster Ingrid, i Norberg, fått reda på att ett av Mörtsjö-Tildas barnbarn nu bor i Kanada. Han fick 6 miljoner kronor för att flytta dit som hockeyproffs. Han heter Ulf Samuelsson. Nog är det väl fan, att nu får man sex miljoner för att bolla med en puck, när jag minns hur fattigt man hade i Mörtsjön under nödåren.

Larsells

-Mellan Mörtsjön och järnvägen låg Larsells gård. Jag trodde den gården kom till när järnvägen drogs fram men vid besök på ett arkiv i Gävle upptäckte jag att gården fanns redan på 1600-talet. Gården brann ner omkring 1950.

Larsells fick elström i december 1944. Strömmen togs från järnvägen, och Sven Tidén, från handlarfamiljen i Rossberga, var med som 14-åring och drog kabeln. Han jobbade då i Paul Nordstedts elfirma.

En dotter till Larsells blev gift med en karl som hette Linder från Lycka vid Fors, men dottern blev barnlös. Den första sup jag tog fick jag vid det bröllopet. Då var jag 16-17 år. Jag var där tillsammans med min kompis Gunnar Andersson från Markusbo som tyckte att vi skulle passa på tillfället att smaka en sup.

Det jävligaste var att Ljusbergs-Johan från Morshyttan var där och han var kassör i Blå Bandet där jag var medlem. Han var dock hygglig och såg mellan fingrarna med det han sett.

När Larsells blev gamla flyttade de till Folkärna.

Den nye ägaren till Larsells levde på att köpa och sälja kåkar. Han blev osams med sin svåger och en dag när familjen gick till sitt potatisland vid Mörtsjön smög sig svågern fram och tände på huset som brann ner till grunden. Familjen flyttade då från trakten och svågern åkte in i fängelse. Jag tror han fick 4 år.

Ja, Mörtsjön var verkligen ett fattigt ställe med otur.

Farsan och jag med Mörtsjön i bakgrunden.

Häftet "faktagranskat" och korrigerat tillsammans med Sven Tidén och farsan på Tallbackens äldreboende, fredag den 18 mars 2005.

Sten Bylén avled på sin 91-årsdag, den 12 juni 2005.

Nedtecknat av Sture Bylén